Филик Назарій
Львівський національний університет імені Івана Франка,
аспірант кафедри філософії

НІГІЛІЗМ У ФІЛОСОФСЬКІЙ ПРОБЛЕМАТИЦІ ПЕТЕРА СЛОТЕРДАЙКА

Мета доповіді полягає у розкритті інтенцій та основних наративів праці “Критика цинічного розуму” в контексті нігілістичної проблематики, зокрема осмисленню присуду цинічному розуму також як присуду розуму нігілістичному.

Петера Слотердайка не прийнято зараховувати до світового пантеону мислителів, котрі прославилися вагомими здобутками в розвитку проблематики нігілізму. Сам Слотердайк не написав праці, де б фігурувало поняття “нігілізм” й також у рамках його професійної наукової лексики цей термін можна зустріти вкрай рідко, тільки в тих випадках, коли він розмірковує про філософію Ніцше та Мартіна Гайдеггера. Це виправдовується тим, що згадані мислителі у своїй філософії відводять нігілізму чільне місце, й без згадки термінології якою вони послуговуються, огляд їх позицій був би, щонайменше, поверхневим. Незважаючи на цей факт, у нас є вагомі підстави залучати філософський внесок Слотердайка до аналізу й критики феномену світового нігілізму.

Критична за характером й формою філософія Ніцше відкриває для Європи очі на потаємну патологію її культури, чий розвиток рухається курсом відмінним від запиту людської природи, що в найближчому майбутньому перетвориться в незворотну тенденцію до цілковитої деградації й повного занепаду. Описане становище й прогнозування майбутнього європейської культури являє собою початок філософського дискурсу нігілізму, який підхоплює Мартін Гайдеггер, Жиль Делез, Емануеле Северино, Нік Ланд та Юджин Такер.

Прикметно, що між актуальним для перерахованих філософів часом нігілізму й тим котрий вони піддають аналізу та критиці є велика різниця. Видається, що нігілістичні тенденції котрі вони віднаходять та осмислюють вже “заднім числом”, дещо закривають або відтіняють для них сьогодення, зокрема роль їхньої філософії у процесах сьогодення. Для прикладу, Ніцше значну увагу відводить хворобливим впливам Сократа, християнських мислителів та фігурам на кшталт Шиллера та Канта, що майстрували вежу ідеалізму й зміщували акценти філософії у потойбічне; наступним кроком його критики є вже майбутні ідоли філософії, такі як держава та ідеології, що чинитимуть у секулярну добу подальшу непоправну шкоду культурі. Ніцше будує широку критичну панораму минулої та гіпотетичної майбутньої культури, де сучасність є безсуб’єктною й приреченою рухатися описаним сценарієм занепаду. Таким чином, він відводить незначущу роль своєму часу й імпліцитно заперечує, як можливу, зміну у сучасності курсу культурної рецесії. Переконаність у катастрофі та несвідоме вилучення себе й своїх зусиль у маховику історії ідей, з метою знадобитися у майбутньому після кінця культури, зробило Ніцше активною фігурою у розвитку самого нігілізму.

Емануеле Северино, коментуючи філософію Ніцше слушно стверджує, що його прагнення до сепарації від європейської культури, таврованої як ресентиментарної та нігілістичної, зробило підхід до подолання нігілізму буквально його втіленням. Діагностуючи хворобливий стан культури й прогнозуючи подальший занепад, Ніцше сам доклався до загострення цього стану й явив собою новий виток самого нігілізму. У схожій ситуації опиняється філософія Мартіна Гайдеггера та Жиля Делеза, які описуючи й відштовхуючи нігілістичну вісь у культурі самі поповнюють її компендіум.

На цьому місці доречно буде актуалізувати позицію Слотердайка щодо цинічності мислення 19 та 20 століття: “...Вічне повернення того самого — найвагоміша з усіх ідей Ніцше, яка не витримує критики в космогонічному плані, але є доволі плідною з точки зору морфології культури, — виявляється вірною й стосовно повернення кінічних мотивів, що розвивалися й пришли до самосвідомості у сутінках Римської Імперії, а також деякою мірою і в добу Відродження. Прихід того самого — це і є вийнятковою рисою позбавленості ілюзії й орієнтованості на задоволення життям, що навчилося зважати на обставини. Коли ти готовий до всього й у своїй мудрості стаєш невразливим. Жити, не озираючись на історію та всупереч їй: екзистенційна редукція, позірна соціалізація — соціалізація для вигляду; іронія в політиці й недовіра до проектів. Культура нового язичництва, що не вірить в життя після смерті, тому вимушене шукати життя до неї. Вирішальна

характеристика, яку Ніцше дав самому собі й якою часто нехтують, полягає в тому, що він назвав себе “циніком”...”[1. с.9].

На нашу думку, цинічна настанова Ніцше, а також пізніших його критиків, розвертає антинігілістичну спрямованість філософії у зворотній бік. Додаткового аналізу потребує ідея осмислення феномену сучасного цинізму як однієї з активних форм існування та втілення нігілізму. Для Слотердайка першочерговим завданням, було відродити в цинічну добу можливість об’єктивності критики, що за свій зразок встановлює критичну філософію Канта.

Наслідуючи Ніцше в прийомі розгортання широкої культурної панорами з метою діагнозу повторюваної патології, шкідливого симптому, Слотердайк не займає викривальної, цинічної дистанції. На його погляд філософське мислення двох пройдешніх століть фонтанує кричущою парадоксальністю невідповідністю прихованого й артикульованого мотивів до отриманого результату — у підсумку кожен з великих філософських проектів, таких як Критична теорія, перетворюється у гіршу форму того, що вона критикує: “Критична теорія виходила з передумови, що в “світовій скорботі” нам відкривається апріорне знання про світ. Те, що ми сприймаємо в цьому одкровенні впорядковується в психосоматичній системі координат страждання й насолоди. Критика можлива тільки тому, що страждання повідомляє нам, “що істинно а що хибно”. При цьому Критична Теорія, як в минулі часи, допуска є існування деякої “еліти”, в якої чуттєвість збереглася в первозданному, непорушеному вигляді. Це ознака сили й слабкості Критичної Теорії; цим обгрунтовується її істинність й окреслюється область, в межах якої вона значима. Справді, елітарних почуттів потрібно проявити вдосталь. Воно харчується відразою до трупної отрути нормального в країні твердих лобів та гартованих душ. Немає надії на те, що опонентів певного штибу вдасться переконати...”[1, с. 13].

Головною провиною провалу Критичної теорії, а також інших масштабних філософських задумів новітньої та сучасної філософії, Слотердайк вбачає в розмиванні дійсного суб’єкту критики від того, що фабрикується у межах праці. За межами непроникної цинічної дистанції, що навмисно руйнує будь яку можливість встановити до справжнього “Я” мости порозуміння й плідної комунікації, можна простежити ресентимент як одну з визначальних рис світового нігілізму. Це дає нам підстави тісно пов’язати проблематику цинізму до осердя дискурсу нігілізму.

Література:

1. Слотердайк П. Критика цинічного розуму. Переклад з німецької Андрія Богачова ─ К.: Тандем, 2002.